

»Konetta seuraa hoito-ohjeet»

Erään yksipersonaisen lauserakennetyypin käytöstä

Kirjakielessämme käytetään monikon nominatiivissa olevan subjektin yhteydessä määräehdoin yksipersonaista predikaattia seuraavaan tapaan: »Platonilla *oli* perusyhtälöt. — — Mutta häneltä *puuttui* päätelty säännöt»; »Esitäksiin *liittyy* lyhyet selostukset»; Koneen mukana *seuraa* tarkat hoito-ohjeet»; »— — sellaisen miehen lapsiin *jää* isän merkit»; »Näin *kehittyi* herrainpäivistä varsinaiset valtiopäivät»; »Myös pystysuorille riveille *muodostuu* ristisanelakien mukaiset sanat». Hakulisen mukaan (SKRK II, 34, § 3 e) on tällaisten rakenteiden yhtenä edellytyksenä, että predikaattiverbi on intransitiivinen ja merkitsee olemassa olemista, olemaan tulemista, olemasta lakkaamista. Kysymykseen voinee tosin joskus tulla merkitykseltään hiukan »toiminnallisempikin» predikaattiverbi. Täysin hyväksyttävänä on kai pidettävä esim. seuraavia virkeitä, joissa yksipersonaisesti käytettynä predikaattina esiintyy liikettä merkitsevä intransitiiviverbi (vrt. myös Setälän Lauseoppi, 13. painos, 13. §, muist. 1):

»Hänen asetuttuaan Citeaux'hon sinne pian *tulvasi* suuret joukot ihmisiä.» (Gummerus—Rosenqvist, Kirkkohistoria lyseoita varten.)

»Lapin piiriä lukuunottamatta *oli* kokoukseen *saapunut* edustajat jokaisesta SVUL:n piiristä — —.» (Uusi Suomi 4. 12. 1950.)

»— — ylväitä, konkonenäisiä naisia, joiden päässä *oli keikkunut* kahvitarjottimen kokoiset töyhtö-

hatut.» (Merenmaa, Markkinat Kissapotissa.)

Vaikka tällaisten yksipersonaisten rakenteiden käyttökelpoisuudesta ei voitanekaan muotoilla tiukan yleispätevää sääntöä, on niiden yleisenä ehtona joka tapauksessa predikaattiverbin intransitiivisuus, siis kaikille edellä esitetyillekin sitaateille yhteinen piirre. Siinä suhteessa niihin voidaan verrata erästä toista yksipersonaista ilmaustyyppiä, nim. partiaalisubjektisia lauseita, joiden käyttöä sama yleinen ehto rajoittaa (ks. Hakulinen, Vir. 1926, s. 94, kielihistoriallisesta taustasta Ravila, Vir. 1944, ss. 122—28). Molemmat yksipersonaiset ilmaustyypit ovat kuitenkin sikäli ekspansiivisia, että niitä pyrkii esiintymään transitiivipredikaattisissakin lauseissa. Aivan harvinaisia eivät ole sellaiset partiaalisubjektiset lauseet kuin »Amerikkalaisia lentäjiä menettänyt henkensä Alpeilla» (Ravila, Johdatus kielihistoriaan ss. 69—70. Lisäesimerkkejä ks. Saarimaa, Kielenopas ss. 141—42; tällaisesta käyttäytymisestä on pidetty oikeakielisyyden kannalta hylättävänä). Toisaalta saattaa nähdä seuraavanlaista yksipersonaisuutta subjektin ollessa monikon nominatiivissa:

»— — että nykyisten korkeiden vientihintojen säilyväisyys ei ole ikuinen, koska hyviä vuosia luonnossakin *seuraa* huonot.» (Uusi Suomi 22. 3. 1951.)

»Konetta *seuraa* tarkat h[oitohje]et.» (Nyky-suomen sanakirja I, s.v. hoito-ohje.)

»Hänen Tukholman olympiakiisoissa voittamansa kultamitalit lähetettiin niille, jotka olivat saaneet toisen palkinnon, ja lähetystä seurasi Yhdysvaltain urheilupiirien valittelut.» (Valitut Palat heinäk. 1952.)

»Jännemonikulmio, jonka sivuja vastaa yhtä suuret kaaret, on säännöllinen.» (Kallio—Malmio, Geometria I.)

Yksikön 3. persoonan laaja käyttö vastaavan monikkomuodon asemesta (»sitähän puhuu kaikki ihmiset» jms.) on kyllä yleistä murteissa ja puhekielessä, ja sen heijastumaa tapaa monesti kirjakiielestäkin — milloin huolimattomuusvirheenä, milloin tietoisesti otettuna tyyllillisenä vapautena —, mutta näiden esimerkkien yksikömuotoja ei voitane silti tulkita miksikään murteenomaisiksi huolettomuuksiksi. Esiintyvähän ne korrekteissa asiatyylisissä teksteissä, joissa tuommainen vulgääri numerusinkongruenssi yleensä jyrkästi torjuttaisiin. Tulee pikemmin ajatelleeksi, että kysymyksessä on vain kirjakielen käypien rakenteiden analogia. Prof. Ravila on mp. selittänyt tällä tavoin transitiivisen predikaatin esiintymisen partiaalisubjektisissä lauseissa: esim. lauseessa »Amerikkalaisia lentäjiä menettänyt henkensä Alpeilla» on sanaliittoa *menettänyt henkensä* käytetty intransitiivisen predikaattiverbin *kuollut* veroisena. Jos tarkataan edellä olevia esimerkkivirkeitä, huomataan, että myös niiden transitiivisille predikaateille on todella löydettävissä samamerkityksiset ja muodoltaankin lähiasuiset intransitiiviset analogiamallit. Siten on »hyviä vuosia seuraa huonot» = hyvien vuosien *jälkeen seuraa* huonot, »konetta seuraa hoito-ohjeet» = koneen *mukana seuraa* hoito-ohjeet, »lähetystä seurasi

valittelut» = lähetyksen *mukana seurasi* valittelut. »Sivuja vastaa yhtä suuret kaaret» taas voidaan koulu-geometriassa korvata sanonnalla »sivuja *vastassa on* yhtä suuret kaaret». — Erityisesti transitiivinen *seurata*-verbi näkyy usein käsitettävän intransitiivin veroiseksi. Siihen viittaa myös seuraava esimerkki, jossa *seurata* on suorittanut samantapaisen syntaktisen alueenvaltauksen partiaalisubjektisessä lauseessa:

»Mutta alhaalla juhla kohosi pian huippuunsa, paistia ja viiniä *seurasi* tanssia ja naurua ja laulua ja läähättäviä rakkaudenilmauksia.» (Kazantzakis, Ikuisen vaellus, suom. Juho Tervonen.)

Sekä partiaali- että mon. nominatiivi -subjektisiin yksipersonaisuustapauksiin rinnastuvat edelleen mm. kirjakielen rakenteet tyyppiä »Huomenna pitäisi tulla sade (t. sadetta)». Predikaattina käytetään tällöin tiettyjä yksipersonaisia verbejä ja subjektipersoonaa ilmaistaan nominatiivilla tai partitiivilla näiden verbien yhteydessä tavanomaisen genetiivin sijasta. Rakenteen yleisenä edellytyksenä näyttää olevan infinitiivin intransitiivisuus. Oma mielenkiintonsa on siksi seuraavalla rinnakkais- tapauksella, jossa on toteutunut täysin edellisiin verrattava analogiatendenssi:

»Vaikka mitä maailmassa tapahtuisi, *ei* juhlaa *tarvitse seurata* arki, vaan jokainen uusi elämän päivä voi aueta eilistä ihanampana juhlan.» (Pellervo 1951, n:o 11.)

Analogian lähde on ilmeinen: »ei juhlaa tarvitse seurata arki» voitaisiin korvata ilmauksella »*ei* juhlan *jälkeen*

tarvitse seurata arki», jossa *seurata* -verbi on intransitiivinen.

Kuten mainittu on transitiivipredikaatin käyttöä partiaalisubjektin yhteydessä pidetty kirjakielessä hylättävänä. Kuinka on sitten »konetta seuraa hoito-ohjeet»-tyyppisiin rakenteisiin suhtauduttava kirjakielen käytännöllisessä säännötyksessä? Toisinaan tällaiset rakenteet voivat kyllä kuulostaa varsin luontevilta, mutta kävisi epäilemättä ylen hankalaksi määritellä, mitkä transitiiviverbit niissä voisivat esiintyä predikaattina. (Pieni tulkintaesimerkki, joka on peräisin kieliassultaan erittäin huolitellusta tekstistä: »— — ja uhkeita pensaita *peitti* lumivalkoiset kukat, joissa oli niin suloinen ja lumoava tuoksu, että minua heikotti.» Yksipersonaisesti käytetylle predikaatille *peitti* ei voitane tässä ajatella välitöntä intransitiivista analogiamallia, mutta sen käyttöä on nähtävästi helpottanut sen merkitykseen sisältyvä intransitiivinen momentti: tarkoituksena on sanoa jotakin vain kukkien

asemasta.) Lienee kyseenalaista, onko yleensäkään syytä tehdä kovin suuria myönnytyksiä kirjasuomen perinnäisen subjektin ja predikaatin kongruenssin kaventamiseksi. Jos »konetta seuraa hoito-ohjeet»-rakennetta halutaan välttää, on kai sujuvinta korvata sen transitiivinen predikaattiverbi samamerkityksisellä intransitiivilla (mieluummin siis esim. »koneen mukana seuraa hoito-ohjeet»); silloin tähdentyy samalla subjektin spesieksen epämääräisyys ja sen eräänlainen kollektiiviluonne, joiden ilmaisemiseen tällaisia yksipersonaisia rakenteita yleensä käytetään (Hakulinen, SKRK II, 26. § 7). — Sanottu voitaneen soveltaa myös »juhlaa ei tarvitse seurata arki»-rakenteeseen. Luontevin korjaustapa tuntuu olevan »juhlan jälkeen ei tarvitse seurata arki» — kieliopin mukainen »juhlaa ei tarvitse seurata arjen» kuulostaa hieman väkinäiseltä.

TERHO ITKONEN